

Iz zajednice | 08/09/2023

Srbi katolici u Dubrovniku: Braća ili mrski izdajnici?

📍 Piše: Bojan Munjin

Dubrovački historičar Stjepan Ćosić u monografiji o Luji Vojnoviću navodi da je otac Luja i Iva Vojnovića, Konstantin, vrsni profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, sebe smatrao Hrvatom, dok se Ivo, pisac, autor „Dubrovačke trilogije“ osjećao Jugoslavenom, a Lujo, književnik, historičar, pravnik, diplomata i prevodilac, smatrao se Srbinom

Dubrovnik, foto: Jovica Drobnjak

Bliskost i kompleksnost odnosa katolika i pravoslavaca na južnoslavensku tlu dobr oslikava fenomen Srba katolika u Dubrovniku, sredinom i krajem 19. i početkom 20. vijeka

Da bi se razumio fenomen Srba katolika u Dubrovniku sredinom 19. vijeka, mora se reći da je to čudo života u tadašnjem Dubrovniku izgledalo tako da se Dubrovčani nakon propasti Dubrovačke Republike 1808. godine i kratkotrajne vlasti Napoleonovih trupa nikako nisu mogli pomiriti s austro-ugarskom okupacijom koja je potom uslijedila. Jedan dio većinskih Hrvata, kao i Srba, kojih je tada u Dubrovniku bio znatan broj, izmiješali su se u pokret Srba katolika, želeći tako, identificirajući se nacionalno Srbima, pokazati da su oni za slavensko ujedinjenje a ne za pripadnost habsburškom carstvu. I danas traju polemike o tome da li su Srbi katolici u Dubrovniku bili nekakvo kukavičje jaje srpskog hegemonizma ili ne, ali sami Dubrovčani u novije vrijeme, u radovima vlastitih historičara, vrlo uravnoteženo govore o tom vremenu, pojavi Srba katolika i složenim slojevima kulture koja je oblikovala Dubrovnik kroz vjekove. Tada, sredinom 19. vijeka, Dubrovčani jednostavno nisu željeli, nakon hiljadu godina samostalnosti u Dubrovačkoj Republici, da sada budu podanici tuđih vladara i zaboravljeni grad na rubu Austro-Ugarske monarhije. Izlaz se tražio u panslavizmu, ilirskom pokretu i ujedinjenju sa Srbijom, koja je u to vrijeme bila jedina koliko-toliko nezavisna država Slavena na Balkanu.

Panslavističke ideje i težnje

Znakova i simbola panslavenskog povezivanja bilo je dovoljno: Dubrovčani su, na primjer, poznavali ćirilicu koja je na Mediteranu postojala daleko prije njih i u tom smislu vrijedi spomenuti vrlo instruktivno predavanje historičara **Kristiana Paskojevića** u Dubrovniku u novije vrijeme o šest vjekova ćirilice u ovome gradu. Jednako tako poznavali su i srpsku tradiciju, koja je preko dubrovačkih trgovinskih veza sa srednjovjekovnom srpskom državom i carem **Dušanom** u Dubrovniku i oko njega bila vjekovima prisutna. U tom smislu vrijedi se prisjetiti dubrovačkog slikara iz porodice Srba katolika, **Marka Murata** (1864. – 1944.), koji je zaslužan što su Knežev dvor i gradske zidine proglašene spomenicima kulture, no njegovo najpoznatije djelo je velika historijska kompozicija „Dolazak cara Dušana u Dubrovnik“, za koju je dobio brončanu plaketu na svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine. Nedavno objavljena knjiga „Dubrovački koluri – uspon i pad srbokatolika“ dubrovačkog novinara iz XIX vijeka **Antuna Stražičića**, koju je za štampu priredio današnji dubrovački historičar **Stjepan Ćosić**, opisuje znamenite dubrovačke

Najvažnije od svega jest da su se u to doba mnogi slavenski razni katolici, na čelu s katoličkom konfesijom na Balkanu željeli ujediniti pa je i pripadnost „Srbin katolik“ bio orden na grudima mnogih Dubrovčana u borbi protiv okupatora – Venecije, Beča, Budimpešte i Istanbula. Ili, kako u knjizi „Dubrovački Srbi katolici – istine i zablude“ piše njen autor, dubrovački historičar **Nikola Tolja**, „tada je u Dubrovniku bilo čast biti Srbinom katolikom“. Danas to teško mogu shvatiti ljudi desne orijentacije i u Srbiji i u Hrvatskoj, ali u ono vrijeme Srbija, koja se teškom mukom izvlačila iz turskog ropstva, za okolne je Slavene bila *Piemont*, stožer nezavisnosti i budućeg ujedinjenja. Srbi katolici, koji su prihvatili srpsku nacionalnu i političku ideju, nisu bili samo dubrovački, nego i dalmatinski i bokeljski fenomen, kaže dr. Tolja. U Splitu je tako postojao vrlo respektabilan srpsko-katolički krug intelektualaca koji se okupio oko katoličkog svećenika **Jakova Grupkovića** i u njemu su bile istaknute osobe onoga vremena, od briljantnog pravnika i diplomata **Luje Bakotića**, do književnika **Ive Ćipika**, čija bista i danas stoji u dvorištu Gotičke kuće u Bolu na Braču.

Foto: Jovica Drobnjak

Na dubrovačkoj kulturnoj i političkoj sceni toga vremena tako je **Baltazar Bogišić**, jedan od najuglednijih dubrovačkih Srba katolika, spominje u svojoj studiji Tolja, bio ministar

osjećanje prema budućem ujedinjenju. Spomenuti dubrovački historičar Stjepan Čosić u monografiji o Luji Vojnoviću navodi da je otac Luja i **Iva Vojnovića, Konstantin**, vrsni profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, sebe smatrao Hrvatom, Ivo, pisac, autor „Dubrovačke trilogije“ osjećao se Jugoslavenom, a Lujo, književnik, historičar, pravnik, diplomata i prevodilac, smatrao se Srbinom. Još je niz Dubrovčana u 19. vijeku obavljalo visoke dužnosti u Srbiji i Crnoj Gori, gledajući u tim državama prije svega nositelje budućeg južnoslavenskog ujedinjenja. Među tim intelektualcima posebno se izdvaja **Medo Pucić**, prvi Dubrovčanin-katolik koji se javno izjašnjavao kao Srbin, odnosno kao *Slovinac*, smatrajući da je srpstvo ili *slovinstvo* isto ime za narodno slavensko ujedinjenje. Pucići su posebno bili dobar primjer za radikalni panslavenski stav. Bilo ih je sedmoro braće i svi su se oni zakleli da neće imati potomstvo koje će biti sluge Austrijancima. Zbog takvog stava, to je ironija sudbine, čitava je porodica Pucić zapravo izumrla. Ako bi se među Srbima katolicima u Dubrovniku pak tražio ikakav nacionalizam ili klerikalizam, tada bi se pogriješilo, jednostavno zato, smatra historičar Tolja, što u vrijeme sredine i kraja 19. vijeka proces nacionalne, hrvatske ili srpske, integracije u Dalmaciji nije bio posve dovršen te se pripadnost pojedinom narodu nije još bezuvjetno poistovjećivala s vjerom. Tako je Dubrovčanin **Dum Ivan Stojanović**, koji je bio katolički svećenik, jednom rekao „moja srpska nacionalnost mi ne smeta da budem dobar katolik“ i u tom stavu nije bio jedini.

in je **Antun Fabris**. Osim njegov jedini, koji se bavjao za samostalnu Hrvatsku, prema drugima, koji su htjeli slavensko ujedinjenje, bilo je tada preko štampe više nego dosta. Čak je bilo i fizičkih obračuna jednih i drugih, na temu „čiji je Gundulić“, kada je podignut spomenik ovom velikom dubrovačkom književniku 1893. godine u Dubrovniku. Strasti su se smirile potpisivanjem Riječke i Zadarske rezolucije početkom XX vijeka, kojima su uređeni politički odnosi Hrvata i Srba unutar Austro-Ugarske monarhije.

Ideja slobode

Pokret Srba katolika bio je na vlasti u Dubrovniku čitavu deceniju, od 1890. do 1899. godine, a njihovo osipanje događa se kada se otprilike ostvaruje i njihova ideja – osnivanjem zajedničke države Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine. Može se dosta brzo i jednostavno zaključiti da Srbi katolici za čitavo vrijeme svoga postojanja nisu bili po volji Katoličkoj crkvi u Dubrovniku, jer ne možeš biti i katolik i Srbin u isto vrijeme, ali se nisu svidjeli ni Srpskoj pravoslavnoj crkvi, jer Srbin je po definiciji pravoslavan, pa onda nikako ne može biti i katolik.

Srpska pravoslavna crkva u Dubrovniku, foto: Jovica Drobnjak

slobode. Historijski, Dubrovnik je bio slobodan grad okružen moćnim osvajačima i u njemu je hiljadu godina živjela ideja da je slobodan čovjek onaj koji prema svojoj savjesti odlučuje šta će biti, s kim će se povezivati i na koji način će vjerovati. Ta ideja slobode postoji u Dubrovniku i u novije vrijeme, unatoč nedavnim ratovima, mržnji i podjelama. Tako je, na primjer, bilo moguće da se u ovom gradu susretnu kardinal **Vinko Puljić** i vladika **Grigorije**, profesori **Ivo Banac** i **Rade Petrović** i da pričaju o detaljima različitih kultura u istom dvorištu. U ova vremena je i beogradska historičarka **Irena Arsić** u Dubrovniku predstavila svoju znanstvenu studiju „Srpska pravoslavna crkva u Dubrovniku“, štampanu ćirilicom i latinicom, ekavicom i ijekavicom i nitko se zbog toga naročito uzbuđivao nije. Tako i knjiga „Nove spoznaje o postanku Dubrovnika“ dubrovačkog historičara **Antuna Ničetića**, govori između ostaloga i o temeljima dubrovačke katedrale u kojima se nalaze ostaci bizantijske bazilike s freskama iz IX vijeka. Usput, slična stvar je i s gradovima Rabom i Zadrom koji su nakon pada Zapadnog rimskog carstva 476. godine bili dio Istočnog rimskog carstva, odnosno Bizanta. Da li to odmah znači da je na primjer crkva Sv. Stošije u Zadru pravoslavna bogomolja i da su Dubrovčani, Rabljani i Zadrani bili Srbi? Naravno da ne. To samo znači da su ljudi bića historijski sačinjena od više različitih dijelova, a ne samo od jednog. O vrijednosti te ljudske kompleksnosti govori i zaostavština pokreta Srba katolika, koju između ostaloga čine imena lokaliteta u Dubrovniku i okolici: Šetalište Nika i Meda Pucića, Ulica Pera Budmanija, Ulica Baltazara Bogišića, Bogišićev park, spomenik Baltazaru Bogišiću na cavtatskoj rivi i drugi. Da li bi se Dubrovnik ovih svojih Dubrovčana trebao odreći zbog „novog kursa“? Sloboda je i dalje zlatna dubrovačka riječ, bez obzira na mračne sjene ukupne nedavne prošlosti na slavenskom jugu i zato je nemoguće da ta „lijepa, draga, slatka sloboda“, ta dubrovačka *libertas* u sebi ne nosi ideju snošljivosti i solidarnosti vjera i nacija, koja bi nam svima mogla biti od koristi.

Tekst je objavljen u sklopu projekta Poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije